

Petro (?) Rozalino ir Giandomenico Tiepolo Kryžiaus kelio paveikslai

Asta Giniūnienė

Kultūros paveldo centras, Ašmenos g. 10, LT-01135 Vilnius

El. paštas: asta.giniuniene@kpc.lt

Straipsnyje nagrinėjami Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi Kryžiaus kelio ciklo paveikslai. Remiantis šaltiniais bei analogais tikslinama signatūroje nurodyta autorystė, ieškoma sąsajų su žymaus vėlyvojo baroko tapytojo Petro Rozalino kūryba, tiriama Kryžiaus kelio paveikslų kilmė, taip pat nurodomas šių atvaizdų pirmavaizdis – italų tapytojo Giandomenico Tiepolo Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčios Kryžiaus kelias. Jis Lietuvos dailėtyroje pristatomas ir aptariamas pirmą kartą. Šiedu paveikslų ciklai – itališkas originalas ir lietuviška kartotė – nagrinėjami pavyzdžio ir kartotės aspektu.

RAKTAŽODŽIAI: bažnytinė dailė, Kryžiaus kelias, ikonografija, vėlyvojo baroko tapyba, Giandomenico Tiepolo, Petras Rozalinas, Troškūnų Švč. Trejybės bažnyčia, Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčia

Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi aštuoni meniški Kryžiaus kelio paveikslai – „Kristaus teismas“, „Viešpats Jėzus susitinka savo motiną“, „Simonas padeda nešti Kryžių“, „Veronika skarele nušluosto Jėzui veidą“, „Viešpats Jėzus parpuola trečią kartą“, „Viešpačiui Jėzui nuplėšia drabužius“, „Nukryžiuotasis“, „Jėzus nuimamas nuo Kryžiaus“¹ – pagal signatūrą priskiriami Janui Rozalinui (1, 2, 8, 10, 11 pav.). Paveikslų kilmė nežinoma, 1983–1987 m. iš skirtingų privačių asmenų bei Vilniaus antikvariatų jie pateko į tuometinį Ateizmo muziejų, kurį uždarius, dailės kūrinių rinkinys buvo perduotas LNM. Svarbiausia informacija įrašyta VIII stoties signatūroje: 1827 m. paveikslus nutapė Janas Rozalinas, juos fundavo Ukmergės pavieto teisėjas². Reikia pažymėti, kad šis paveikslas restauruotas, senasis įrašas apvedžiotas.

Šie Kristaus kančios kelio paveikslai pirmą kartą buvo paviešinti 1991–1992 m. *Logos* žurnale (reprodukuoti visi aštuoni atvaizdai³) su tokiu kreipiniu: „kolekcionierius, žinančius apie kitų šešių darbų likimą, prašytume parašyti redakcijai“⁴. Nežinia, ar tuomet buvo atsiliepta, bet lig šiol tėra žinomi tie patys aštuoni paveikslai. Tuomet prie publikuotų kūrinių buvo pateikta ir iš muziejinės kartotekos nurašyta trumpa informacija apie autorių Janą Rozaliną: „Jan Rozalini – Varšuvos dailininkas, 1754 m. gyvenęs Novolipiuose, aludario Jano Daremskio namuose, remiantis lenkų karalystės centrinio archyvo (Josefo Davidsono aktai) dokumentais“ (informacija

1 Lietuvos nacionalinio muziejaus Kryžiaus kelio paveikslų inventorinis sąrašas: I stotis – „Kristaus teismas“ (P 517); IV stotis – „Viešpats Jėzus susitinka savo motiną“ (P 488); paveikslas-stacija „Simonas padeda nešti Kryžių“ (P 452); IX stotis – „Viešpats Jėzus parpuola trečią kartą“ (P 454); X stotis – „Viešpačiui Jėzui nuplėšia drabužius“ (P 453); XII stotis – „Nukryžiuotasis“ (P 433); XIII stotis – „Jėzus nuimamas nuo Kryžiaus“ (P 519).

2 Paveikslo nugarinėje pusėje rakraštiniu šriftu teptuku užrašyta: „Fundator tych Sta=/ciow U. Justyn / Ulianski (?), Jelenski (?) (pavardė sunkiai įskaitoma) Sedžia Gran:/ptta Wilkomier/w Ru (u viršuje) 1827 / Malowani Przez J. Rozaliniego.“

3 Arturo Valiaugos reprodukcijos iš Religijų istorijos muziejaus fondo rinkinių (*Logos*. 1991–1992. 4: 119).

4 Ten pat.

pateikta be nuorodų). Ieškant medžiagos apie šį autorių paaiškėjo, kad fragmentiški biografiniai duomenys buvo perrašyti iš 1850 m. lenkų tapytojų žodyno⁵. Daugiau žinių apie Janą Rozaliną straipsnio autorei nepavyko rasti.

Paveikslų atribucija

Atidžiau patyrinėjus pačius paveikslus, mintys nukrypo kita linkme. Kryžiaus kelio paveikslai pasižymi charakteringa tapybos maniera, koloritu, piešinio ypatumais, pavaizduotais tipais, – visa tai priminė jo bendrapavardžio Petro Rozalino kūrinius⁶. Šis žinomas vėlyvojo baroko tapytojas, XVIII a. pab. – XIX a. I ketv. dirbęs bernardinų aplinkoje, nutapė daug religinių paveikslų Tytuvėnų, Troškūnų bažnyčioms, jo kūrinių yra ir parapinėse Utenos, Viešintų, Kuktiškių šventovėse⁷. Kadangi signatūroje nurodytas (ar atnaujintojų iššifruotas?) inicialas „J“, o ne „P“, reikėjo ieškoti konkretesnių įrodymų bei istorinių duomenų, tam tikslui nuodugniau buvo peržvelgta P. Rozalino kūryba. Kryžiaus kelio paveikslai buvo lyginami su sužetinėmis kompozicijomis, kurias 1796–1801 m. dailininkas nutapė Tytuvėnų bernardinų Švč. Mergelės Marijos bažnyčiai. Šešių paveikslų ciklą sudarė paveikslai: „Išminčių pagarbinimas“, „Vakarienė fariziejaus Simono namuose“, „Šv. Stepono mirtis“, „Piemenėlių pagarbinimas“,

1 pav. Petras Rozalinas. I stotis (LNM). A. Petrašiūno nuotr., 2007

5 Įrašas apie dailininką yra Lenkijos karalystės centrinio archyvo tų metų Jurgio Juozapo Dawidsono iliustracijoje (ist. Lenkijos ir Lietuvos valstybės seimo paskirtos komisijos karališkųjų dvarų turto surašymas, ks. 940 str. 73), žr. *Słownik malarzów Polskich*. T. 2: 144. Panaši informacija, tik be nuorodos, iš kur paimti šie duomenys, buvo paskelbta 1991 m. *Logos* žurnale prie aštuonių reprodukuotų J. Rozalino Kryžiaus kelio stočių (*Logos*. 1991–1992. 4: 119–127).

6 Petras Rozalinas, Piotr Rozalino (Rogowski, Roselino, Rozalini, Petrus). Žinomi kūriniai datuoti 1775–1820 m. Jis tapė religinius paveikslus, portretus (*Lietuvos dailininkų žodynas* 2005: 230–231; Adomonis, Adomonytė 1977: 131).

7 Tytuvėnų bažnyčiai 1796–1801 m. jis nutapė šešių paveikslų ciklą ir 1801 m. paveikslą „Šv. Pranciškaus išaukštinimas“, apie 1795 m. sukūrė altorinius paveikslus naujai pastatytai Troškūnų bažnyčiai, 1790 m. Kuktiškių parapinei bažnyčiai nutapė paveikslą „Švč. Mergelė Marija su Vaikeliais“; Utenos bažnyčiai – „Izaoko auką“ (1806), „Angelą Sargą“ (1809), „Švč. Mergelės Marijos Ėmimą į dangų“ (1817); Viešintų bažnyčiai – „Šv. Juozapą“ (1820) ir „Šv. Roką“ (1820); taip pat jam priskirtini ir šioje šventovėje esantys atvaizdai „Šv. Juozapas“ ir „Švč. Mergelė Marija“. Jis tapė ir portretus (*Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. T. 1: 96, 100–101; t. 2: 153; *Lietuvos dailininkų žodynas* 2005: 230–231; Ramonienė 2004: 181–184).

2 pav. Petras Rozalinas. VIII stotis (LNM). A. Petrašiūno nuotr., 2007

3 pav. Petrus Rozalinas. „Jėzus laimina vaikus“. Fragmentas (Tytuvėnų bažnyčia). A. Petrašiūno nuotr., 2007

„Kristus laimina vaikus“, „Kristus gydo ligonius“⁸. Galima išvardyti daug lyginamų kūrinų panašumų, naudotų tokių pačių elementų – veikėjų kostiumai, tipai, charakteringi profiliai, figūrų, drabužių piešinys. Svarbiausia – Kryžiaus kelio VIII stotyje „Jėzus ramina verkiančias moteris“ ir Rozalino paveiksle „Jėzus laimina vaikus“ (Tytuvėnų bažnyčia) yra identiškas fragmentas – moterų su vaiku grupė (2, 3 pav.). Reikia pažymėti, kad būtent šiuo intarpu VIII stotis skiriasi nuo pavyzdžio, kuriuo buvo sekta tapant Kryžiaus kelio stotis (apie tai rašoma toliau) (2, 4 pav.). Kita vertus, lyginant išryškėjo ir kūrinų skirtumai: Kryžiaus kelio paveiksluose piešinys ne toks meistriškas, kaip Rozalino kompozicijose, ne tokia skaidri, niuansuota tapyba. Veikiausiai tai vėlesnių pertapymų rezultatas, nes Kristaus kančios paveikslai ne sykį buvo atnaujinti, apvedžioti, dailinti (paskutinį kartą tai buvo daroma XX a. 9-ajame dešimtmetyje), kai kurie iš jų „prekinę išvaizdą“ įgavo prieš patekdami į antikvariatų. Tenka apgailestauti, kad juos „restauruojant“ nebuvo atlikti tyrimai, nenustatytas pirmavaizdis bei analogai.

Paveikslų atribuciją, be abejo, apsunkino ir nežinoma ciklo kilmė (privatūs asmenys bei antikvariai nepateikė šios informacijos). Įrašas apie fundatorių, Ukmergės pavieto teisėją, apytikriai apibrėžė teritoriją. Remiantis archyviniais duomenimis, XIX a. I ketv. 14-os stočių Kryžiaus kelių bažnyčiose, šventorių koplyčiose ar koplytėlėse buvo

8 Ramonienė 2004: 181–184.

įrengta nedaug, juos turėjo bernardinų, retai – parapiinės bažnyčios. Ukmergės paviete XVIII a. pab. – XIX a. pr. veikė Troškūnų bernardinų vienuolynas. Kunigo Dominyko Dambrausko, tuometinio bernardinų gvardijono, pastangomis 1789 m. buvo pastatyta antroji, dabartinė, bažnyčia (pašventinta 1803 m.). 1825 m. Troškūnų bažnyčios dokumente parašyta, kad XVIII a. pab. (apie 1795 m.) bernardinų Švč. Trejybės bažnyčioje vyko įrengimo darbai, paminėti ten dirbę meistrai, tarp jų ir tapytojas Rozalinas, kuris nutapė bažnyčios altorinius paveikslus bei Kryžiaus kelio stotis⁹. Už kiekvieną stotį jam buvo sumokėta po 4 sidabrinis¹⁰. Iki šiol Troškūnų bažnyčią puošia Rozalino nutapyti šventųjų Juozapo, Dominyko, Marijos Magdalietės ir Barboros altoriniai paveikslai¹¹, bet Kryžiaus kelio atvaizdų šventovėje seniai nebėra. Tikėtina, kad mus dominantys Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi Kristaus kančios kelio atvaizdai galėjo būti sukurti Troškūnų bažnyčiai, bet neatitinka jų sukūrimo laikas. Žinia apie Troškūnų bažnyčiai Rozalino nutapytą Kryžiaus kelią užfiksuota 1825 m. dokumente, taip pat jis paminėtas ir ankstesnėje, 1820 m., vizitacijoje¹², o paveikslo (VIII stoties) signatūroje nurodyti 1827 metai. Mažai tikėtina, kad kitas bendrapavardis tapytojas galėjo nukopijuoti Rozalino stotis, veikiau įrašas padarytas vėliau arba klaidingai apvedžiotas atnaujintojo¹³. Žinomi atvejai, kai atnaujinant sunkiai įskaitomus, sunykusius įrašus įsiveldavo klaidos, tad galime suabejoti datos tikslumu. Rozalinas paprastai įsiamžindavo paveikslo vaizdo pusėje. Antra vertus, 1830 m. Troškūnų bažnyčios vizitacijoje nurodytas Kryžiaus kelio paveikslų aukštis – pusantro uolekties (apie 90–100 cm)¹⁴ – mažai skiriasi nuo nagrinėjamų paveikslų (aukštis – 103–110)¹⁵. Troškūnų bažnyčios Kryžiaus

4 pav. Giandomenico Tiepolo. VIII stotis (Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčia, iš *Giandomenico Tiepolo* 2004)

9 Troškūnų bernardinų vienuolyno ir bažnyčios 1825 m. dokumentas. *MAB RS*. F. 43. B. 18592. L. 1v.

10 Ten pat.

11 Visi jie paminėti 1825 m. dokumente (ten pat).

12 Keturiolika paveikslų, vaizduojančių Kristaus kančios stotis (*Męki Christa*); Troškūnų bernardinų vienuolyno ir bažnyčios 1820 m. vizitacija. *LVIA*. F. 2. P. 2. B. 222. L. 358.

13 Paveikslas restauruotas, drobė užtraukta ant naujo porėmio, matyti ir senojo įrašo fragmentai.

14 Troškūnų bernardinų vienuolyno ir bažnyčios 1820 m. vizitacija. *LVIA*. F. 2. P. 2. B. 241. L. 354v.

15 Paveikslai beveik kvadrato formos (apie 110/103 × 90/86 cm).

kelio tapyti paveikslai minimi ir vėlesniuose 1838, 1841, 1850, 1865 metų dokumentuose¹⁶. 1921 m. inventoriuje ir vėlesniuose dokumentuose minimi dirbtuviniai Kryžiaus kelio reljefai¹⁷. Rašytiniai šaltiniai nutyli, koks buvo tolesnis paveikslų likimas. Įsigijus naują komplektą, nebenaudojami senieji paveiksai dažniausiai būdavo sukraunami į bažnyčių palėpes arba perduodami filijinėms bažnyčioms ar koplyčioms¹⁸. Taigi šiandien trūksta istorinių duomenų, kad būtent šis nagrinėjamas Kryžiaus kelio ciklas anksčiau kabėjo Troškūnų bažnyčioje. Tačiau Troškūnų dokumente užfiksuotas svarbus tyrimui faktas, kad Rozalinas tapė ne tik altorinius, bet ir Kryžiaus kelio paveikslus.

Remiantis lyginamų paveikslų panašumu bei istoriniais duomenimis galima teigti, kad mus dominančius Kryžiaus kelio paveikslus nutapė Petras Rozalinas, o ne jo bendrapavardis J. Rozalinas. Vis dėlto galutinę išvadą galima padaryti tik restauravus kūrinius bei atlikus tyrimus.

5 pav. Giandomenico Tiepolo. I stotis (Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčia, iš *Giandomenico Tiepolo* 2004)

Rozalino Kryžiaus kelio paveikslų pirmavaizdis

Nagrinėjami Kryžiaus kelio paveiksai iš kitų šio žanro kūrinių, esančių Lietuvos bažnyčiose bei muziejuose, išsiskiria itin reta ikonografija, taip pat barokine, teatraiška Kančios scenų traktuote, sudėtingomis kompozicijomis, netikėtais rakursais. Straipsnio autorė nustatė, kad Rozalinui pavyzdžiu buvo žymaus vėlyvojo baroko Venecijos tapytojo Giandomenico Tiepolo (1727–1804) nutapytas Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčios Kryžiaus kelias (4, 5, 7, 9 pav.). Lietuvos dailėtyroje Giandomenico Tiepolo kūrinys pateikiamas pirmą kartą, todėl jis apibūdinamas plačiau.

16 Troškūnų bernardinų vienuolyno ir bažnyčios 1838 m. vizitacija. *VUB RS*. F 4. A-2148. L. 2v; Troškūnų bernardinų vienuolyno ir bažnyčios 1841 m. vizitacija. *VUB RS*. F. 4. A-2146. L. 1v; Troškūnų bernardinų vienuolyno ir bažnyčios 1850 m. vizitacija. *LVI A*. F. 669. P. 2. B. 317. L. 77; Troškūnų bažnyčios 1865 m. inventorių. *LVI A*. F. 1671. P. 4. B. 264. L. 114v.

17 „Ant sienų kabo 14 terakotinių kalvarijų“ (Troškūnų bažnyčios 1821 m. inventorių. *VUB RS*. F. 4. A-2148. L. 6). 1924 m. inventoriuje, sudarytame tuometinio Troškūnų klebono Antano Pauliuko, minima: „Kryžiaus keliai – mediniai, gotų stiliaus, puse figūros iškili“ (*Panevėžio vyskupija* 1998: 385).

18 Sovietmečiu iš minėtų vietų religiniai paveiksai paprastai patekdavo į muziejus arba į kolekcininkų rinkinius (ypač daug kūrinių buvo paimta į Ateizmo muziejų).

Giandomenico Tiepolo Kryžiaus kelias

Giandomenico Tiepolo buvo garsaus meistro Giambattista Tiepolio sūnus ir mokinys. Dvidešimtmečiui buvo patikėta išdekoruoti Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčios „Nukryžiuotojo“ oratoriją. 1747–1749 m. ant šoninių sienų jis nutapė 14-os stočių Kryžiaus kelią: vienoje sienoje šešis (I–VI), kitoje – aštuonis (VII–XIV) paveikslus, taip pat keturias kompozicijas: „Besimeldžiantis šv. Pilypas Neri“, „Šv. Vincento Ferariečio pamokslas“, „Šv. Jono Nepomuko kankinystė“, „Šv. Makarijus ir šv. Elena atranda kryžių“ bei dvi plafono kompozicijas, vaizduojančias „Garbinančius angelus“ ir „Kristaus Prisikėlimą“. Tyrėjai mano, kad jis savo darbus pradėjo nuo Kryžiaus kelio¹⁹. Šv. Pauliaus bažnyčios Kryžiaus kelio ciklas amžininkų buvo vertinamas gana santūriai²⁰: kritikuoti kostiumai, paradiskumas bei karikatūriški personažai, nors tikrąją nesėkmės priežastimi nurodyta akivaizdi, pernelyg tiesmukiška tėvo Giambattistos Tiepolo kūrybos įtaka – kūriniai vadinami nevykusia imitacija²¹. XX a. vieni tyrėjai apie Giandomenico pirmąjį kūrinį rašė, kad jo gebėjimai buvo per menki, kad išreikštų dramatiškus religinius siužetus²², kiti, lygindami tėvo ir sūnaus kūrybą, įžvelgė jaunojo Giandomenico savitumą, jo siekį suaktualinti Jėzaus Kančią ir perkelti į savo laikmetį (skirtingai nuo Giambattisto Tiepolo fejeriško, mistifikuoto pasaulio)²³. Tyrėjai paveiksluose atpažino ir įvardijo tapytojo amžininkus (pavyzdžiui, VIII stotyje pavaizduotas jo šeimos moteris: seseris, motiną ir kt.)²⁴. Anot Adriano Mariusz, kadangi tai buvo vienas pirmųjų Kryžiaus kelių Venecijoje, jaunam tapytojui reikėjo sukurti daugelio stočių kompozicijas. Nepaisant reiklios kritikos, Kryžiaus kelio tapybos istorijoje Giandomenico Tiepolo Kryžiaus kelias užima itin reikšmingą vietą, jis laikomas vienu ryškiausių vėlyvojo baroko kūrinių²⁵.

Venecijiečio tapytojo paveiksluose perteiktas intensyvus, teatralizuotas Kančios scenų naratyvas, jų kompozicijos daugiaplanės: Jėzus pavaizduotas atletiško kankintojų ir itin puošniai vilkinčios palydos apsuptyje, prabangaus miesto ar giedro dangaus fone. Panaudotos vizualios traukos priemonės – pirmame plane nugara ar šonu pavaizduoti patogiai įsitaisę veikėjai, stebintys Jėzaus kančios kelionę, įtraukia žiūrovą į dramos vyksmą. Paveikslai pasižymi rafinuota, turtinga spalvų palete, skaidriu virpančiu koloritu.

19 Pedrocco 2004: 3.

20 Pietro Visconti nuomone, tai nebuvo itin sėkmingas kūrinys“ (ten pat: 5).

21 Šiuos bruožus pamini tyrėjas Adriano Mariusz 1971 m. monografijoje apie dailininką (ten pat).

22 Ten pat.

23 Ten pat: 8.

24 Ten pat: 10.

25 Eckmann 1968: 32. Šis kūrinys minimas enciklopediniuose straipsniuose apie Kryžiaus kelius (*Encyklopedia katolicka*. T. 4: 220). Abiejose knygos nurodyta neteisinga šio ciklo nutapyimo data – 1745 m.

6 pav. Giandomenico Tiepolo. IV stotis (Milano *Beni Culturali Cappuccini Onlus* muziejus)

Svarbu pažymėti, kad Tiepolo sukūrė autorinius grafinius Kryžiaus kelio atspaudus; specialistų nuomone, jie padaryti 1748 metais²⁶. Estampai buvo atlikti akvatintos technika (6 pav.). Po kelių dešimtmečių, 1780 m., Venecijoje buvo išleista Kryžiaus kelio knyga su Tiepolo Kryžiaus kelio raižiniais²⁷. Pagal Tiepolo kompozicijas XVIII a. II pusėje – XIX a. pradžioje buvo tapomi Kryžiaus keliai Italijoje²⁸, bet už jos ribų šis pirmavaizdis netapo populiarus.

Originalas ir kartotė

Tapydamas Kristaus kančios ciklą Rozalinas veikiausiai naudojosi knygos iliustracijomis, nes jo paveikslų vaizdas atitinka knygelės iliustracijas, beje, ir tapytus ori-

ginalus, o ne veidrodines estampų kompozicijas. Kai kurių stočių spalviniai deriniai tokie pat, kaip Tiepolo paveiksluose (IV, taip pat IX stoties pagrindinės grupės ir kt.), o tai leidžia manyti, kad Rozalinas galbūt matė Tiepolo kopijas (mažai tikėtina – kad originalus). Pagal Tiepolo pirmavaizdį galima patikslinti muziejinį V stoties paveikslą „Simonas padeda nešti Kryžių“ (P 452) pavadinimą – tai yra VIII stotis „Jėzus ramina verkiančias moteris“ (2 pav.).

Penkiose stotyse (I, IV, IX, X, XII, XIII) Rozalinas gana tiksliai nukopijavo Tiepolo kompozicijas. Aišku, vietinio meistro kartotės profesionalumu bei tapybos meistryste neprilygo itališkam originalui. Rozalinas apibendrino bei supaprastino kompozicijas – pavaizdavo ne tokią gausią minią, pakeitė kai kurių figūrų pozas, suschematino, suplokštino vaizdą ir t. t. Jis nevengė savos interpretacijos. I stoties paveiksle atkartodamas uvertiūrinę Tiepolo kompoziciją, kairėje pavaizdavo į žiūrovus žvelgiantį

²⁶ Rašoma, kad graviūros sukurtos 1749 m., nors ant devintosios stoties išgraviruoti 1748 m. (Pedrocco 2004: 3). Graviūros buvo eksponuotos 2007 m. parodoje „Giandomenico Tiepolo – d’arte e la devozione“ (Prieiga per internetą: http://www.bccmuseum.org/nuovo/stampa/Tiepolo_23-03-07; žr. 2009 01 25).

²⁷ Giandomenico Tiepolo Kryžiaus kelio grafiniai atspaudai buvo tiražuojami, paplito Italijos bažnyčiose. Vienas ciklas kabo Romos S. Maria in Trivio bažnyčioje (Giacomo 1780).

²⁸ Parodoje „Giandomenico Tiepolo – d’arte e la devozione“ buvo rodomos ir kopijos (VI stotis, priskirta Giandomenico Tiepolo mokyklai, XVIII–XIX a. sandūra, dr., al. 81 × 65, 5, Lecco kapucinų konventas). Prieiga per internetą: http://www.bccmuseum.org/nuovo/stampa/Tiepolo_23-03-07; žr. 2009 01 25.

galingą vyrą, nešinę kryžiumi, toliau – teatrališką, gestikuliuojančią minią, pasisukusią į iškankintą Jėzų, stovintį pretorijaus kiemo terasoje (1, 5 pav.). Rozalinas kiek pakeitė Jėzaus atvaizdą, jį nutapė tradiciškai, vilkintį purpuriniu apsiaustu (Jn 19, 2, Mk 15, 17, Mt 27, 27–31), o ne baltu drabužiu kaip Tiepolo originale. Be to, minioje greta jaunos puošnios merginos pavaizdavo charakteringą juodai vilkintį personažą – žydą. Jis atsisakė sudėtingesnių architektūros fragmentų ar elementų (nevaizdavo skulptūrinio deko-ro – figūrų abipus arkos ir kt.). Nedideli pakeitimai, papildymai matyti ir kitose Rozalino stotyse: IX stotyje paryškintas jaunuolis su lentele „INRI“, mažiau fono detalių (7, 8 pav.), XIII stotyje pirmame plane – Arma Christi ir pan.

Kitose dviejose VIII ir X stotyse yra daugiau skirtumų. VIII stotyje Rozalinas nukopijavo pagrindinę grupę – Jėzų ir prie jo besiartinančią motiną su berniuku, tik venecijietiškus baroko raštais puoštus audinius, dailius kostiumus pakeitė šiurkštesniais bei paprastesniais drabužiais (2, 4 pav.). Dešiniąją paveikslo dalį nutapė savaip: moterį su vaiku pavaizdavo tokio- mis pat pozomis, kaip Tytuvėnų paveiksle „Jėzus laimina vaikus“ (vietoje Tiepolo originale esančių moterų su vaikais bei imponantiškų vyrų, kuriuos tyrėjai apibūdino kaip tapytojo Tiepolo amžininkus, jo aplinkos žmones) (2, 4 pav.). Panašūs pakeitimai yra ir X stotyje – vietoje puošnios damos nutapyti du vyriškiai (9, 10 pav.). Rozalino cikle išsiskiria VI stotis, nutapyta pagal kitą pirmavaizdį (11 pav.). Dešinėje pusėje pavaizduoti du vedami nusikaltėliai

7 pav. Giandomenico Tiepolo. IX stotis (Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčia, iš *Giandomenico Tiepolo* 2004)

8 pav. Petras Rozalinas. IX stotis (LNM). A. Petrašiūno nuotr., 2007

9 pav. Giandomenico Tiepolo. X stotis (Venecijos Šv. Pauliaus bažnyčia, iš *Giandomenico Tiepolo* 2004)

10 pav. Petras Rozalinas. X stotis (LNM). A. Petrašiūno nuotr., 2007

bei juos prižiūrintis budelis²⁹. Dėmesį atkreipia šios keistokai „sulipusios“ figūros, tačiau ir kituose Rozalino paveiksluose yra keistai suraizgytų siluetų, piešinio klaidų, kurios galėjo atsirasti ir dėl vėlesnių taisymų.

Rozalino paveiksluose vyrauja kitokia nei itališkame originale atmosfera (beje, artimesnė Kančios dramai) – jo atvaizduose neliko prabangaus venecijietiško šiugždesio ir spindesio, jį pakeitė apniukęs ir darganas koloritas, o rafinuotos, ekstažiškos pozos įgavo skulptūriško sąstingio, tvirtumo ir grubumo, kurį paryškino kontūrai, plati kietoka „rozaliniška“ tapysena, savita stilizacija. Rozalinas lokalizavo vaizdą, sukurdamas vietinio tipo žmones bei kostiumus, charakterizuodamas veikėjus – vyrus ir moteris (I, VIII stotyje), fariziejus, budelius. Galima teigti, kad vietinis tapytojas Rozalinas transformavo pirmavaizdį ir sukūrė kur kas paprastesnį, bet raiškų ir savitą Kryžiaus kelio variantą. Individualus kūrėjo braižas, formalioji kūrinio raiška iš esmės pakeitė vizualių kūrinį išraišką, meninį vaizdą nutolino nuo originalo.

Išvados

Apibendrinus rašytiniuose šaltiniuose rastus duomenis bei išnagrinėjus pačius Kryžiaus kelio paveikslus, galima daryti prielaidą, kad juos nutapė žinomas XVIII a. pab.– XIX a. I ketv. Lietuvos dailininkas Petras Rozalinas. Autorystės klausimas galutinai išaiškės atlikus res-

²⁹ Kryžiaus kelio paveikslų ikonografijoje šis motyvas mėgiamas tapytojų. Jis vaizduojamas pagal „Dopfer“ leidyklos pirmavaizdį nutapytuose paveiksluose (IV stotyje).

tauravimo darbus, t. y. kai bus atidengta autentiška tapyba. Paveikslų ciklas (nors išliko ne visas) yra svarbus Kryžiaus kelio tapybos istorijai, nes tai vienas ankstyvųjų (XVIII a. pab. – XIX a. I ketv.) reglamentuoto 14-os stočių Kryžiaus kelio pavyzdžių Lietuvoje, kurių iki mūsų dienų išliko tik keletas. Šis vėlyvojo baroko stilstikos Kryžiaus kelio ciklas yra vertingas meniniu ir ikonografiniu požiūriu. Tai yra vienintelis straipsnio autoriui žinomas Kristaus kančios ciklas Lietuvoje, nutapytas pagal garsaus venecijiečio tapytojo Giandomenico Tiepolo pirmavaizdį, savitai ir raiškiai transformuotas. Šis svarbus faktas papildo aktualius religinės dailės pirmavaizdžio ir kartotės tyrimus.

P. S. Deja, jau minėta, šis Rozalinui priskirtinas Kryžiaus kelio ciklas yra ne visas. Straipsnio autorė, prabėgus aštuoniolikai metų, viltingai kartoja kvietimą atsiliepti žinančiuosius apie kitų paveikslų likimą.

Gauta 2010 01 29
Parengta 2010 02 23

11 pav. Petras Rozalinas. VI stotis (LNM). A. Petrašiūno nuotr., 2007

Literatūra ir šaltiniai

1. Adomonis, T.; Adomonytė, N. *Lietuvos dailės ir architektūros istorija*. T. 2. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1977.
2. Eckmann, N. *Kleine Geschichte des Kreuzweges*. Regensburg, 1968.
3. *Encyklopedia katolicka*. T. 4. Lublin, 1989.
4. Giacomo, L. *Via Crucis novellamente eretta nell'atrio del Santissimo Crocifisso della Chiesa parrocchiale e collegiata di S. Polo*. Venezia, 1780.
5. *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. T. 1–2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996; 1998.
6. *Lietuvos dailininkų žodynas*. T. 1: XVI–XVIII a. Sud. A. Palušytė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005. 230–231.
7. *Panevėžio vyskupija*. Vilnius, 1998.
8. Pedrocchio, F. Giandomenico Tiepolo dans l'oratoire du Crucifix à San Polo. *Giandomenico Tiepolo dans l'église de San Polo*. Venezia, 2004.
9. Ramonienė, D. Sakralinė tapyba. *Tytuvėnų bernardinų bažnyčia ir vienuolynas*. Sud. D. Klajumienė. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004. 147–196.
10. *Słownik malarzów Polskich*. T. 2. Warszawa, 1850.
11. Tapyba. Jan Rozalini [reprodukcijos]. *Logos*. 1991–1992. 4: 119–127.

Asta Giniūnienė

Stations of Cross by Petras (?) Rozalinas and Giandomenico Tiepolo

Summary

The article analyses eight paintings from the cycle of Stations of Cross, preserved at the National Museum of Lithuania, which are attributed to the works by Jan Rozalinas on the basis of their signature. The authorship of these works of art is being revised, and the links with the paintings by the well-known Lithuanian artist Petras Rozalinas (end 18th c. – 1st qtr 19th c.) are being established with reference to available sources as well as analogues. Moreover, the article seeks to reconstruct the origin of the Stations of Cross and analyses whether this particular cycle could have been painted for the Bernardine Church in Troškūnai. The prototype of these images in the late Baroque style (i. e. the Stations of Cross of St. Paul Church in Venice, painted by the Venetian painter Giandomenico Tiepolo) is also being indicated and discussed. This artist has been presented within the field of Lithuanian fine arts criticism for the first time. The following two cycles, i. e. the Italian original as well as the Lithuanian replica, are being investigated from the point of view of the example and the replica.

Upon summarizing data from written sources and analysis of the Stations of Cross, it is possible to assume that the Stations of Cross preserved at the National Museum of Lithuania could have been produced by the famous Lithuanian painter Petras Rozalinas (end 18th c. – 1st qtr 19th c.). It is less likely that these works were painted by a painter and follower bearing the identical surname, who used to work in the surroundings of the master. The authorship issue is going to be solved finally following the restoration works, when the authentic painting is uncovered. Although incomplete, the cycle of paintings is highly important for the development history of the painting of the Stations of Cross as it is one of the earliest Lithuanian examples of the regulated 14 Stations of Cross (2nd half 18th c. – 1st qtr 19th c.), and only a few stations have been preserved. This cycle of the Stations of Cross, performed in the late Baroque style, is also valuable from the artistic point of view. This is the only Lithuanian cycle on the sufferings of Christ that the author of the article is aware of, painted according to the prototype by the prominent Venetian artist Giandomenico Tiepolo and transformed in a unique and expressive manner. This significant fact supplements the relevant research on the prototype of religious fine arts. This work by Petras (?) Rozalinas has unveiled one more connection with European (Italian) Catholic fine arts.

KEY WORDS: church fine arts, Stations of Cross, iconography, late Baroque painting, Giandomenico Tiepolo, Petras Rozalinas, the Church of Holy Trinity in Troškūnai, St. Paul Church in Venice